

BIDRAG GULDSPADEN

"De journalister - verksamma i svenska medier - som genom engagerad och kunnig journalistik avslöjat eller skildrat väsentliga förhållanden som allmänheten förut inte kände till. Undersökningen skall vara ett originalarbete, självständigt genomfört"

Bidrag publicerade 1 jan-30 juni skall vara FGJ tillhanda 9 september, kl.17.00

Bidrag publicerade 1 juli-31 dec skall vara FGJ tillhanda 10 januari, kl. 17.00

För varje inlämnat bidrag tas det ut en avgift på 250 kronor. Detta betalas in senast samma dag som bidragen ska vara inlämnade till pg: 618 45 04 - 6 Döp betalningen med rubriken på det inlämnade bidraget. Om betalning inte kommer in till FGJ diskvalificeras bidraget.

VILKEN KLASS AVSER BIDRAGET?

Bokpriset

DESSA PERSONER ANMÅLS: (DESSA BLIR DE NOMINERADE - DE SKALL HA GJORT EN BETYDANDE INSATS.) (Observera att för arbetsledare finns priset Gyllene dynamon)

Mikael Holmström författare till *Den dolda alliansen – Sveriges hemliga Nato-förbindelser*

FÖRUTOM OVANSTÅENDE DELTOG FÖLJANDE PERSONER: (DESSA BLIR EJ NOMINERADE)

Inga

PUBLICERAT/PUBLICERADE DATUM:

Boken presenterad på presskonferens 24 mars 2011, recensionsdag 13 april

VAR PUBLICERADES JOBBET?

Den dolda alliansen – Sveriges hemliga Nato-förbindelser, Bokförlaget Atlantis, 656 sid

BESKRIV RESULTATET AV GRÄVET KORTFATTAT! (GÄRNA I FORM AV RUBRIK OCH INGRESS (MAX 7 RADER))

Boken skriver om Sveriges historia under kalla kriget. Att Sverige trots neutralitetspolitik hoppades på hjälp från Nato under 1950- och 60-talet är känt, men enligt Sveriges offentliga historieskrivning daterad 2002 så upphörde förberedelserna från 1969. Boken visar tvärtom att samarbetet utökades och aktiverades redan i fred under Vietnamkrig, Polenkris och hur Palme-mordet nästan rullade ut den dolda livlinan till Väst. Boken avslöjar politiska och militära nätverk, topphemliga förband och hur Sveriges försvar samordnats med Nato-grannarnas. USA och Sovjet trodde inte på svensk neutralitet och amerikanska förband kunde i krig raskt landa här. Dubbelpolitiken hade politiskt stöd, men svenskarna har fram till nu inte fått veta omfattningen. **PÅ VILKET SÄTT ANSER DU/NI ATT GRÄVET UPPFYLLER KRITERIERNA FÖR GULDSPADEN? (MAX 7 RADER)** Grävandet har pågått i över 20 år och tack vare gedigna kunskaper har Holmström letat fram en rad hemliga dokument. Med engagemang och uthållighet har han sökt upp och fått 140 nyckelpersoner i fem länder att för första gången tala öppet om topphemliga ting. Faktamässigt håller grävandet samma klass som nutida forskning (enligt flera forskare). Ur detta enorma material har Holmström sedan skapat en struktur och skrivit en spännande berättelse. Holmström avslöjar hur neutralitetspolitiken som sades vara orubblig i själva verket var en konsekvent dubbelpolitik med topphemliga kontakter och krigsförberedelser ihop med Nato-länderna. Detta doldes för svenska folket som även vilseletts om vad som skett i dess namn. **HUR FICK DU/NI URSPRUNGSIDÉN TILL PROJEKTET?** Redan som politisk reporter på Ny Teknik under 1980-talet förundrades Holmström vid interjuver i Pentagon över att de där visste såpass mycket om svenskt försvar och över att "neutral Sweden" fick köpa avancerade USA-vapen före många av USA:s egna allierade.

Fröet till boken såddes hösten 1989 då Holmström i en svensk journalistgrupp besökte Natos Nordkommando i Norge. Hastigt råkade man visa en karta där det alliansfria Sverige låg inom Natos ansvarsområde (beskrivet i boken på sid 16). Nio år senare fann Holmström i Neutralitetspolitikkommissionens efterlämnade arkiv tecken på att det fanns ett hemliga svenska Nato-band även efter 1969. Detta ihop med frisläppta Nato-dokument gav upphov till två artikelsier i SvD 1988 och 1989 vilka väckte häftig debatt. Detta resulterade i att den statliga Säkerhetspolitiska utredningen tillsattes. Men när betänkandet kom 2002 visade det sig att utredningen förringade vad

som då var känt om Nato-samarbetet. Statens utredare slog fast att inga förberedelser för krig skett ihop med Nato-länderna under 1970- och 80-talen. Neutralitetspolitikens ord och handling hade alltså stämt överens, var den offentliga "sanningen".

Holmström som anat att informella kontakter i Norden tjänade som täckmantel för kontakter med Nato-grannarna fick nu den definitiva impulsen att på egen hand ta sig an och försöka ta reda på vad som verkligen förekommit. Han sökte och fick ett första stipendium från Nordiska Rådet för att studera informella säkerhetspolitiska kontakter i maj 2002 – därmed var också arbetet på boken igång. **VILKA ARBETSMETODER TILLÄMPADE DU/NI?** Holmströms kunskaper om kalla kriget och yrkeserfarenhet (värnpliktig journalist 1977, politisk reporter på Ny Teknik under 1980-talet samt därefter försvars- och säkerhetspolitisk reporter på SvD) paradades med hans kännedom om svenska nyckelaktörer. Holmström sökte och fick tillgång till olika arkiv i forskningssyfte. Därefter genomförde han väl förberedda journalistiska intervjuer på upp till 2-3 timmar med nyckelpersoner. Med sig hade Holmström ett batteri av dokument från arkiven för att få personerna att öppna sig och kommentera vad där stod. Huvuddelen av intervjuerna bandades.

Parallellt läste Holmström in sig på det aktuella kunskapsläget i grannländerna om det kalla kriget för att identifiera vilka nyckelpersoner i dessa länder som borde sökas upp och intervjuas. Denna kombination av arkivforskning och journalistiska arbetsmetoder visade sig mycket fruktbar. **VILKA TYPER AV KÄLLOR ANVÄNDE DU/NI?** Förutom utsagor från de 140 intervjupersonerna (se Muntliga källor, boken sid 627-629) har Holmström sparat egen dokumentation från kalla kriget. Till detta finns dokument från Krigs- och Riksarkiven och Arbejderbevægelsens arkiv i Köpenhamn där Holmström fått tillträde, hittat och fått tillstånd att kopiera dokument (i vissa fall med sekretessförbehåll), offentliga utredningar samt även utredningarnas efterlämnade arkiv med avslöjande samtalsuppteckningar, Internet, SvD:s arkiv, omfattande facklitteratur, dokument från Högkvarterets arkiv, anföranden och föredrag, film, dokument från MUST som Holmström fått ut efter överklagande och dom i Kammarrätten, Policydokument från USA:s Nationella säkerhetsrådet, Natos strategidokument samt officiellt UD-tryck.

Därutöver otryckt material: brev, samtalsuppteckningar, UD-promemorior, utredningar, reserapporter, brev till författaren, forskningsrapporter och otryckta doktorsavhandlingar.

Källorna redovisas mer i detalj i bokens källförteckning (sid 629-646)

Bokens kapitel innehåller 1200 direkta källhänvisningar till notapparaten i slutet (sid 593- 626) **STÖTTE DU/NI PÅ NÅGRA PROBLEM? VILKA?** Det grundläggande problemet är att allt hållits hemligt genom hemligstämplar av skiftande grad samt tystnadsplikter. Detta kompletterades med mörkläggning, dementier och fördömanden av de enstaka officerare som i media i försiktiga ordalag på 1980-talet och senare (ubåtsjakterna) antytt hemliga västkontakter – vilket än idag gjort att dessa ogärna talar med journalister.

Nato-samarbetet förekom ju officiellt inte ens under 1970- och 1980-talen: "Alla förberedelser och överläggningar syftande till militär samverkan med andra stater i krig är självfallet uteslutna" (boken sid 87). Enligt statens utredning från 2002 respekterades dessutom detta förbud mot samarbete "fullt ut" (boken sid 537), samarbetet förekom officiellt inte!

I stort sett alla dokument om Sveriges Nato-samarbete under kalla kriget har därför hållits hemliga. Handlingar som kan begäras ut finns endast från 1950- och 60-talen, därefter verkar det som funnits i Försvarsstaben vara bränt eller söndertuggat under 1980-talet. Därutöver finns några ytterst hemliga dokument vars existens aldrig redovisats tidigare och som ingen utomstående sett: "de verkliga planerna" (sid 347). En nyckel till att ändå få grepp om krigsplaneringen blev de hemliga krigsspelshandlingar som fanns bevarade från Försvarshögskolan. I spelens form övades nämligen Sveriges verkliga åtgärder vid ett storkrig, åtgärder som till punkt och pricka stämde med verkliga förhållanden och som stod i samklang med Natogrannarnas tänkande.

2. En annan metod att tränga in i det hemliga tänkandet var omfattande intervjuer med nyckelpersoner som var med: officerare, stats- och försvarsministrar, diplomater, underrättelsetjänstemän och andra som haft kunskap. Detta skedde på plats i fem länder: Sverige, Norge, Danmark, Finland och USA. Men intervjuer är inte oproblematiska. Ett problem med intervjuerna var att upprätthålla källskydd för de personer som delgett Holmström hemliga och/eller synnerligen hemliga uppgifter trots tystnadsplikt. Grundlagens källskydd för den som meddelar hemligheter till en författare/förläggare är svagare än för en tidningsmedarbetare/utgivare. Lösningen blev att dessa intervjupersoner fick granska text och citat innan tryckning. I en del fall togs precisa uppgifter som endast ett fåtal personer känt till bort, eller så ströks vissa meningar. Dessa kunde

undvaras utan att helheten eller trovärdigheten blev lidande.

3. Ett helt annat intervjuproblem (som även nämns boken, sid 26-27) var att de intervjuade kan minnas fel eller överdriva sin betydelse. Stort arbete lades ner på att förbereda intervjuerna och i efterhand verifiera vad personerna sagt. Det finns därutöver personer som Holmström talat med flera gånger men som inte återfinns i boken därför att han bedömt dem som inte helt tillförlitliga.

4. Ett fjärde problem var "need to know", det vill säga att en intervjuperson av sekretessskäl endast kände till det han/hon behövde veta för sin tjänsteuppgift. Men han/hon kunde då istället ibland ge tips om någon annan som kunde ha kunskap. Antalet intervjuade växte därmed efterhand, från 30 till 40 till 60, 80 o s v. Det var nära att hela detta grävprojekt hade kört fast i mängden personer och deras olika utsagor.

Lösningen blev att gå tillbaka och börja skriva ut så gott som samtliga intervjuer ordagrant från band vilket var oerhört tidsödande. Detta för att få överblick och undvika att "drunkna" i alla faktauppgifter och citat.

5. Ett femte problem var att Holmström inte kunde gräva på arbetstid utan det måste ske på fritid eller under flera tjänstledigheter utan lön från SvD. Han tvingades därför finansiera grävandet med olika stipendier, han sökte ett flertal och fick nio under årens lopp (se sid 591). Tjänstledighet gavs när arbetet på SvD tillät det och de många avbrotten i grävandet gjorde att det tog viss tid att åter "komma in i" materialet vid varje omstart. Å andra sidan gav avbrotten och det faktum att tiden gick efterhand en bättre distans till materialet, vilket gjorde boken bättre.

6. Slutligen fanns ett stilistiskt problem. Det gällde det att skriva så att boken blev spännande och levande för en bredare läsekrets utan att för den skulle göra avkall på faktainnehållet.

Lösningen blev att infogas några av Holmströms egna personliga minnen från barndom och yrkesliv i främst bokens Inledning. För att fånga läsaren fick redan välkända nationella "trauman" som Palme-mordet och U 137:s grundstötning central plats med nya fakta som Holmström fått fram. Ett tredje stilistiskt grepp för att levandegöra historien blev att använda citat från de intervjuade ("Då tömde vi den sista vodkan", "Vi riskerade livet") som underrubriker i de olika kapitlen. HUR LÅNG TID TOG PROJEKTET? Som framgått såddes fröet till boken redan för 22 år sedan, 1989. Det aktiva grävandet för boken skedde under olika perioder av tjänstledighet och fritid under dryga åtta års tid, åren 2002-2011. VILKA REAKTIONER HAR NI FÅTT FRÅN MYNDIGHETER OCH KOLLEGOR?

1. Myndigheter: Krigsarkivet har i tre omgångar sekretessgranskat vissa textpartier och hävt hemligstämplarna på publicerade dokument före bokens tryckning. Inget har strukits eller tagit bort i denna granskning.

När boken kom ut reagerade däremot flera personer med militär anknytning kraftigt på olika sätt eftersom de ansåg att Holmström lämnat ut uppgifter som hotade rikets säkerhet. Upprördheten var så stor att frågan också nådde regeringskretsen, men avdomningen där blev att rikets säkerhet inte skadats då de hemliga strukturer som Holmström beskriver (ex-vis Flygenhet 66) nu är nedlagda.

Holmström kallades dessutom till ett möte hos chefen för den Militära Underrättelse och Säkerhetstjänsten (MUST). Efter klartecken från förläggaren genomförde Holmström mötet med MUST-chefen och hans medarbetare, dessa kritiserade dock inte boken utan informerade om de reaktioner som boken väckt. En förklaring till oron gavs indirekt i en recension av förre ÖB Bengt Gustafsson: "Holmström har efter åtta års uthålligt grävande lyckats tränga in i de flesta av det kalla krigets svenska hemligheter" (Kungl Krigsvetenskapsakademiens tidskrift Nr 2/2011 s 172).

I övrigt har reaktionerna varit att myndigheter och institutioner visat ett mycket aktivt intresse för boken. Holmström har talat om Den dolda alliansen vid ett internt möte arrangerat av MUST med 140 deltagare från hela landet. Norska Forsvarets Forskningsinstitut ordnande ett expertseminarium för Holmström i Oslo 19 maj, och boken har kallats för ett nytt översiktsverk om kalla kriget av Stockholms Universitet vilket föranledde ett heldagsseminarium där den 25 maj med Holmström som en av talarna. Under hösten 2011 är Holmström engagerad att tala om Den dolda alliansen vid Sveriges ambassad i Helsingfors, Totalförsvarets Forskningsinstitut, Marinmuseum i Karlskrona samt Försvarshögskolan.

I Kungl Krigsvetenskapsakademiens tidskrift har fil dr Magnus Petersson berömt Den dolda alliansen som "ett standarverk i den svenska kalla krigs-forskningen ... Ett lysande exempel på vad som kan åstadkommas med ytterst små resurser om man är nyfiken, systematisk och kan skriva väl. Holmströms bok håller lika hög vetenskaplig kvalitet som den forskning som åstadkommit inom

detta område”.

2. Kolleger: Redan före release av boken publicerade *Internationella Studier* och *Expressen* uppgifter ur boken om UD:s hemliga sambandsnät till Nato-grannarna. SvD söndag publicerade utdrag om hur försäkringsdirektören Lindencrona och hans familjs öde var sammanvävt med den hemliga motståndsrörelsens. Inför presskonferensen om boken den 24 mars avslöjades den hittills helt okända Flygenhet 66 som toppnyhet i SvD vilket creddades av TT och text-tv. GP skrev om PG Gyllenhammars hemliga krigsplacering och *Sydsvenskan* om det dolda samarbete med Danmark, bägge som toppnyheter. SR Ekot, SR International på ryska och andra språk sände inlag där Holmström intervjuades. Även Studio Ett sände. Holmström intervjuades i två olika P 4- sändningar samt i regional tv (särskilt Flygenhet 66 och dess koppling till mystiska spökflygningar i Värmland har uppmärksammats där av tv och press).

Boken uppmärksammades även i större nyhetsartiklar i *Hufvudstadsbladet* och *Turun Sanomat* i Finland samt *Aftenposten* i Norge. Utbildningsradion sände 7 och 8 september en halvtimmes tv-intervju där Holmström intervjuades av Bengt Westerberg i programserien "En bok-en författare".

Även Grävande journalister uppmärksammade boken då Holmström den 17 april intervjuades i "Fem frågor till" av Scoop på FGJ:s hemsida: <http://scoop.fgj.se/default.aspx?tabid=253&Itemid=1263>

Alla recensioner av kolleger har hittills varit positiva, för att inte säga översvallande. Per T Ohlsson skrev som gästrecensent i SvD: "Som den målmedvetne nyhetsjägare han är redovisar Holmström mängder av tidigare okända dokument och sakuppgifter... Ingen som vill förstå och förhålla sig till Sverige under det kalla kriget kommer undan hans grundliga redogörelse."

Journalisten och historikern Lars Gyllenhaal (i *Pennan* och *Svärdet*): "Den borde bli årets bok. Den dolda alliansen är helt enkelt ett måste för att förstå det moderna Sverige".

Slutligen ett utdrag ur en recension (*Vårt Försvar*) av Johan Tunberger som varit både myndighetsföreträdare (Försvarsdepartementet, FRA, FOI) och dessförinnan försvarsreporter (SvD):

"Mikael Holmström har med boken presterat ett storverk... boken är myllrande rik, tillför mycket nytt och framställningen väcker läslust... "Den dolda alliansen" har välförtjänt prisats i åtskilliga recensioner".

HAR PROJEKTET ANMÄLTS TILL PO, GRANSKNINGSNÄMNDEN ELLER ANNAN INSTANS?
Nej. Inga kända rättsliga åtgärder (se ovan). ANGE WEBBLÄNK TILL ARTIKLARNA/INSLAGEN/
BOKPRESENTATION [Webblänk med presentation av boken och citat av recensenter.](#)

<http://www.atlantisbok.se/layout/detail.php?id=7570> Om anmälan består av fler än tre delar skall innehållsförteckning över artiklarna/inslagen bifogas anmälan.

OM FLER ÄN TRE DELAR: ANGE VILKA TRE ARTIKLAR/INSLAG SOM BÄST BESKRIVER/GER EN BILD AV GRÄVET, SÅ SOM DE STÅR I INNEHÅLLSFÖRTECKNINGEN. INGEN MOTIVERING BEHÖVS.

BIDRAGET HAR ANMÄLTS AV:

Björn Hygstedt

TELEFON/E-POST TILL ANMÄLAREN:

070 553 61 54, bjorn.hygstedt@svd.se

TELEFON/E-POST TILL NOMINERADE JOURNALISTER:

Mikael Holmström, 070 571 65 11, mikael.holmstrom@svd.se

Regler:

Detta formulär **SKALL** användas för anmälan av bidrag till Guldspaden. Ifyllt skall detta formulär **max**